

УДК 37.013; 371

НАУКОВІ ОСНОВИ ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ШКОЛІ

Липчанко-Ковачик Оксана Василівна
м.Мукачево

У статті аргументовано переваги використання інтерактивних технологій у навчальному процесі школи. Зазначено, що вдосконалення навчального процесу у школі потребує цілеспрямованої підготовки майбутніх учителів до використання інноваційних педагогічних технологій, які сприятимуть вияву активності учнів, реалізації особистісно-орієнтованого підходу, базуватимуться на діалогічній міжособистісній взаємодії учасників навчально-виховного середовища, і які складають основу інтерактивних технологій. Подано різні наукові підходи до класифікації інтерактивних технологій.

Ключові слова: педагогічні технології, інтерактивні технології, інтеракції, класифікація

Сучасні вимоги до професійної діяльності учителів передбачають удосконалення підготовки майбутніх педагогів у напрямі формування у них готовності використовувати ефективні інноваційні педагогічні технології у школі. Спрямованість освітнього процесу на активізацію навчально-пізнавальної діяльності учнів актуалізує впровадження активних форм і методів навчання, які складають основу інтерактивних технологій. В умовах інтерактивного навчання створюється навчальне середовище, яке сприяє процесам активної взаємодії між учасниками освітнього процесу в комфортних і безконфліктних умовах.

Готовність студентів використовувати інтерактивні технології у своїй майбутній педагогічній діяльності в школі потребує розуміння їх сутності, специфіки, призначення, можливостей, відповідності комплексу вимог – загальнопедагогічних, технологічних, дидактичних, організаційно-технічних, психологічних, виховних, гігієнічних та ін. Для ефективного використання інтерактивних технологій у школі студенти повинні спочатку бути учасниками інтеракцій, що потребує обґрунтування наукових основ впровадження інтерактивних технологій у школі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з питань упровадження інтерактивних технологій у навчальний процес вищої та загальноосвітньої школи свідчить, що окреслена проблема досліджується науковцями у різних аспектах. Дослідники конкретизують

сутність основних понять і методів інтерактивного навчання [8]; обґрунтовують особливості інтерактивних технологій [1]; визначають специфіку використання інтеракцій в освітньому процесі [2] та науково-методичні засади впровадження інтерактивних технологій у вищій школі [3]. Структуруючи компоненти інтерактивних технологій, О. Пометун визначає особливості активних та інтерактивних методів навчання [7]. Вагомим внеском сучасну педагогіку ринкової системи освіти став інтерактивний підручник для педагогів [5].

Невирішеними частинами загальної проблеми залишається обґрунтування наукових основ використання інтерактивних технологій у школі.

Освітні трансформації на сучасному етапі розвитку суспільства базуються на зміні вектору організації навчального процесу: від традиційного, орієнтованого на засвоєння певної сукупності знань, на процес підготовки людини інноваційного типу, яку може сформувати лише інноваційна за своєю сутністю освіта [3], базована на технологізації навчально-виховного середовища.

Термін «технологія» (з грецької – наука про мистецтво) широко використовується у сучасній психолого-педагогічній літературі. Більшість учених визначають сутність цієї дефініції як педагогічну діяльність, що максимально реалізує в собі закони навчання, виховання та розвитку особистості, є одним із компонентів педагогічного процесу, які шляхом послідовної реалізації сукупності способів педагогічної взаємодії гарантують вирішення педагогічних задач [1; 3; 8].

В історичній ретроспективі розуміння поняття «педагогічна технологія» у ХХ ст. спочатку зазнає дивергенції, внаслідок чого окреслюються два напрями. Одні дослідники визначають педагогічну технологію як сукупність методик для застосування в школі різноманітних технічних засобів і програмованого навчання, інші – як реалізацію системного підходу в дослідженні педагогічних явищ, що призводить до підвищення ефективності навчального процесу. Після 70-тих років ХХ ст. відбувається конвергенція цих двох напрямків у тлумаченні дефініції «педагогічна

технологія», оскільки модернізація навчального об'єднання стала необхідною умовою для використання інноваційних методик і форм навчання. Відтак з того часу розуміння педагогічної технології зводилося до застосування принципів оптимізації навчального процесу на основі новітніх досягнень науки і техніки. Почали визначатися педагогічні технології різного спрямування: особистісно-орієнтовані, проблемного навчання, інформаційні, інтерактивні та ін.

Результати аналізу педагогічних досліджень свідчать про те, що значна кількість наукових пошуків присвячена проблемі застосування інтерактивних технологій у навчальних закладах різного рівня акредитації, позаяк «інтерактивні підходи сьогодні є найбільш ефективними, бо ставлять того, хто шукає знань, в активну позицію їх самостійного освоєння... і шукача істини» [5, с.225].

Термін «інтерактив» (з англ. Interact, де «inter» - взаємний і «act» - діяти) означає здатність до взаємодії, тому сутність цієї інноваційної технології полягає в тому, що навчальний процес відбувається за умови постійної, активної взаємодії всіх учасників освітнього середовища [1, с. 18]. Нам імпонує визначення сутності поняття «інтеракція», запропоноване В. Мельником, котрий ідентифікує розвитковий навчальний процес у контексті діалогу як активну взаємодію та спілкування його учасників, і окреслює це цей процес поняттям «інтеракція» [2, с.15].

Піднімаючи інтерактивне навчання до наукового рівня, дослідники починають використовувати термін «інтерактивна педагогіка», вбачаючи мету інтерактивного процесу в зміні та поліпшенні моделі поведінки його учасників. «Аналізуючи власні реакції та реакції партнера, учасник змінює свою модель поведінки і свідомо засвоює її, що дає змогу говорити про інтерактивні методи як процес інтерактивного виховання» [7, с.11], що є актуальним у навчально-виховному процесі школи.

Науковці стверджують, що в інтерактивному навчанні інтегруються нові методи педагогічної взаємодії, що дедалі частіше застосовуються у навчально-виховному процесі. Це призводить до аналізу інтерактивних технологій з різних наукових підходів і дає змогу визначати його як діалектичний процес (філософський підхід); як поєднання інформаційного й операційного навчання (за орієнтацією на особистісні структури); як методи, що мають загальноосвітнє, соціально-психологічне, педагогічне, культуротворче змістове спрямування; як асоціативно-рефлекторне навчання за механізмом засвоєння; як соціогенне явище за основним фактором розвитку; як антропоцентричне за підходом до особистості як проблемно-діалогічне, пояснювально-ілюстративне навчання за переважаючими методами; як групове, парне, фронтальне, індивідуальне за кооперацією учасників; за організаційними формами – як альтернативне традиційному класно-урочному, як інноваційне навчання, за умов якого заняття проводяться в активній формі: проблемна лекція, семінар, брейн-стормінг, психодрама, диспут, дебати, діалоги, полілоги, прес-конференції, ділові та дидактичні ігри, інсценування, тренінги тощо [2, с.16].

Таким чином, внаслідок використання інтерактивних технологій у навчальному процесі відбувається підвищення рівня різних видів активності учнів

або студентів, залежно від цільового призначення інтерактивних методів. Результатом прогресивної динаміки розумової активності буде інтенсивність мислення, генерування ідей, висловлювання припущень, проектування, конструювання, моделювання, дослідження, виявлення творчої уяви, зосередженості, уваги, спостережливості, здійснення аналітико-синтетичних операцій [3]. Участь у модельованих життєвих, професійних, виробничих, навчальних та інших ситуаціях передбачає не лише імітацію виконання певних ролей, але й активізує учасників інтерактивної взаємодії до обміну думками, виявленні емоцій, особистісного ставлення до обговорюваних проблем, формулювання власних суджень, що визначається емоційною та соціальною активністю. Необхідність виконання певної практичної діяльності, переміщення у межах навчальної аудиторії (виконання визначених ролей, завдань) обумовлює вияв фізичної активності.

Якщо в процесі професійної підготовки майбутні вчителі будуть апробувати всі зазначені чинники виявлення активності шляхом особистої участі в інтеракціях, то це не лише буде одним із факторів їхньої підготовки до використання інтерактивних технологій у школі, а й спонукатиме студентів до особистісного розвитку, самовизначення, персоналізації, професійної ідентифікації, формування професійного стилю роботи вчителя, визначення шляхів професійного зростання до педагогічної майстерності тощо. Таким чином відбуватиметься перенесення власного досвіду участі в інтеракціях на майбутню професійну діяльність педагога, котрий усвідомлює мету, достеменно знає особливості й ефективність, передбачає результативність використання інтерактивних технологій в навчально-виховному процесі школи. Тому актуалізується використання інтерактивних технологій під час професійної підготовки майбутніх учителів.

Для оптимізації використання інтерактивних технологій у школі необхідно враховувати їх цільове призначення на основі виокремлення певних класифікаційних ознак. Аналіз психолого-педагогічної літератури дав змогу конкретизувати різні підходи до класифікації інтерактивних методів навчання. Зокрема в основі класифікації М. Скрипника відображені концептуальні підходи до спілкування. Науковець виокремлює такі групи інтерактивних методів:

- інформаційні, які передбачають використання способів діалогічної взаємодії учасників навчання з метою обміну матеріальними або духовними цінностями;
- пізнавальні, які використовуються для отримання нових знань, їх систематизації, творчого вдосконалення професійних умінь і навичок;
- мотиваційні, за допомогою яких кожен учасник навчального процесу визначає власну позицію у ставленні до способів діяльності групи, окремих учасників, самого себе;
- регулятивні, завдяки яким встановлюються та приймаються певні правила діалогічної взаємодії учасників навчання [8, с.32-43].

У класифікації В. Мельника виокремлюються три групи:

- 1) превентивні інтеракції (створення груп, розподіл ролей, консультація, репетиція);

2) імітаційні інтеракції (інсценування, психодрама, соціодрама, ділові та операційні ігри, диспут, «мозковий штурм», колективне або групове проектування, дебати, метапредметні, міжпредметні, внутрішньо предметні, тематичні обговорення тощо);

3) неімітаційні інтеракції (проблемна лекція, семінар, практикум, круглий стіл, конференція, вправлення) [2, с.17-18].

Водночас автор зазначає, що до кожної класифікаційної групи інтерактивних методи віднесені орієнтовно, оскільки через зміну мети вони можуть відноситися до іншої групи.

На основі врахування різних способів інформаційного обміну розрізняються три групи методів (інформаційних режимів): інтраактивні (учні або студенти самостійно навчаються, тобто, є суб'єктами учіння); екстраактивні (учнів чи студентів навчають, вони є об'єктами навчання); інтерактивні, коли навчальний процес побудований на основі діалогічної взаємодії.

За основу класифікації С. Кашлева взято провідну функцію інтерактивних методів, яку вони виконують у педагогічній взаємодії:

1. Методи створення сприятливої атмосфери та організації комунікації. Метою використання цієї групи інтеракцій є охоплення спільною роботою усіх учнів, що сприятиме їх адаптації до створеної педагогічної ситуації. Доцільними у цьому випадку будуть вправи на встановлення контакту, сприймання і розуміння емоційного стану [9, с.107-127].

2. Методи організації обміну діяльностями. Метою використання цієї групи інтерактивних методів є поєднання індивідуальної і групової спільної роботи учасників педагогічної взаємодії. Тут доцільно використовувати вправи на вміння слухати, на прийом і передачу невербальної інформації [9, 127-140], вправи на прийняття групового рішення та орієнтовані на одержання зворотного особистісного зв'язку [9, с.154-175].

3. Методи організації мислєдїяльності. Зазначена група інтеракцій призначена для створення сприятливої атмосфери, мобілізації творчого потенціалу кожного учня чи студента, розвиває їх позитивну мотивацію до навчання, і водночас стимулює активну мислєтельну діяльність, шляхом виконання студентами різних розумових операцій. Зразком подібних інтерактивних методів може бути «Мозковий штурм».

4. Методи організації смислотворчості. Основним призначенням використання цієї групи інтер-

активних методів є створення суб'єктами навчально-пізнавального процесу нового способу педагогічної взаємодії, відображення учасниками інтеракцій власного розуміння змісту явищ, що вивчаються, обмін цими смислами і збагачення свого індивідуального уявлення про ті чи інші явища. Це можуть бути вправи на діагностику комунікативної, конфліктологічної компетентності, на виконання ролей, на підготовку до типових і складних комунікативних ситуацій [9, с.175-222].

5. Методи організації рефлексивної діяльності. Окреслена група інтерактивних методів спрямовується на самоаналіз і самооцінку учасниками інтеракцій навчальної взаємодії, своєї діяльності та її результатів, дає змогу конкретизувати стан пізнавальної активності учнів або студентів і визначити причини та наслідки цього процесу.

6. Інтегративні методи (інтерактивні ігри), які, на думку науковців, об'єднують усі зазначені функції інтерактивних методів навчання [1, с.23].

Отже, удосконалення навчального процесу у школі потребує цілеспрямованої підготовки майбутніх учителів до використання інноваційних педагогічних технологій, які сприятимуть вияву активності учнів, реалізації особистісно-орієнтованого підходу, базуватимуться на діалогічній міжособистісній взаємодії учасників навчально-виховного середовища, і які складають основу інтерактивних технологій. Одним із способів підготовки майбутніх учителів до використання інтерактивних технологій у школі є безпосередня участь студентів у інтеракціях під час навчання у вищій школі. Цілеспрямований вибір інтерактивних технологій має базуватися на врахуванні класифікаційних ознак певних груп інтеракцій. З метою використання педагогічних інновацій у школі необхідно усвідомлювати критерії їх ефективності; враховувати відповідність віковим особливостям учнів; аналізувати ефективність обраної інновації у педагогічній практиці; застосовувати лише ті педагогічні інновації, які відповідатимуть поставленим цілям і завданням розвитку учнів; використовувати інноваційні педагогічні технології за умови систематичності та доступності у їх застосуванні; брати до уваги, що інновації мають носити розвивальний характер [3].

Перспективи подальших розвідок у цьому напрямку вбачаємо у розробці спеціальних методик і їх наукового обґрунтування для використання у підготовці майбутніх учителів-філологів до застосування інтерактивних технологій у школі.

Література та джерела

1. Кашлев С. С. Технология интерактивного обучения / С.С.Кашлев. – Мн.: Беларуский верасень, 2005. – 196 с.
2. Мельник В. В. Интеракция в освітньому процесі: технологія організації / В.В.Мельник // Управління школою. – 2006. – № 13. – С. 15–34.
3. Мельничук І.М. Науково-методичні засади впровадження інтерактивних технологій у вищій школі / І.М.Мельничук // Науковий часопис Національного педагогічного університету ім. М.П.Драгоманова.. – Сер. № 5. – Педагогічні науки: реалії та перспективи. – 2008. – Вип. 11. – С. 183–190.
4. Питюков В. Ю. Основы педагогической технологии: учеб.-метод. пособие / В. Ю. Питюков. – [3-е изд., испр. и доп.]. – М. : Издательство «Гном и Д», 2001. – 192 с.
5. Підласий І. П. Практична педагогіка або три технології. Інтерактивний підручник для педагогів ринкової системи освіти / І.П.Підласий. – К. : Видавничий Дім «Слово», 2004. – 616 с.
6. Плахотник О. Ю. Інновація та інноваційний процес як педагогічні технології / О.Ю.Плахотник // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми : зб. наук. пр. – Київ-Вінниця : ДОВ Вінниця, 2000. – С. 410–412.
7. Пометун О. Активні й інтерактивні методи навчання: до питання про диференціацію понять / Олена Пометун // Шлях освіти. – 2004. – № 3. – С.10–16.

8. Скрипник М. Інтерактивне навчання: основні поняття / М.Скрипник / Ігри дорослих. Інтерактивні методи навчання / упоряд. Л.Галіцина. – К.: Ред. загальнопед. газ., 2005. – С. 30–44.
9. Федорчук В. М. Соціально-психологічний тренінг «Розвиток комунікативної компетенції викладача»: навч.-метод. посібник / В.М.Федорчук. – Кам'янець-Подільський: Абетка, 2004. – 240 с.

В статье аргументированы преимущества использования интерактивных технологий в учебном процессе школы. Отмечено, что совершенствование учебного процесса в школе нуждается в целенаправленной подготовке будущих учителей к использованию инновационных педагогических технологий, способствующих проявлению активности учеников, реализации, личностно-ориентированного подхода, будут базироваться на диалогическом межличностном взаимодействии участников учебно-воспитательной среды, и которые составляют основу интерактивных технологий. Поданы различные научные подходы к классификации интерактивных технологий.

Ключевые слова: педагогические технологии, интерактивные технологии, интеракции, классификация.

The advantages of using interactive technologies in the school educational process have been considered in the article. It has also been indicated, that the improvement of educational process in the school demands purposeful training of teachers to be for the implementation of innovative pedagogical technologies. These technologies will help to express the pupils' activity and to realize personality-oriented approach. They are to be based upon dialogical interpersonal interaction of participants of educational-training environment. Variuos scientific approaches towards the classification of interactive technologies have also been analysed in the article.

Key words: pedagogical technologies, interactive technologies, interactions, classification.